

Kateryna Palichuk,
5th year Student (master's level),
National University "Ostroh Academy",
specialty 029 "Information, library and archival affairs"

International experience and standards of implementation of innovative technologies in document management in Ukraine

The article discusses international experience and standards of implementation of innovative technologies in the processes of document management, which significantly affects the efficiency of the organization and contributes to the rapid and effective development of information technology. One of the main goals of information technology implementation is to ensure efficient document management, which includes the creation, implementation, processing, storage and transfer of documents. Therefore, the implementation of electronic document management systems and document automation is an important element of using international standards to develop strategies that include effective recommendations adapted to local requirements. Such integration will help improve document management systems, increase efficiency and transparency.

Keywords: innovative technologies; standards; management; efficiency; organization; international standards; recommendations

References

1. ISO 15489-1:2016. Information and documentation — Records management — Part 1: Concepts and principles. (2016). Available at: <https://www.iso.org/ru/standard/62542.html>.
2. ISO/IEC 27001:2022. Information security, cybersecurity and privacy protection — Information security management systems — Requirements. (2022). URL: <https://www.iso.org/ru/standard/27001>.
3. ISO 23081-1:2017. Information and documentation — Records management processes — Metadata for records — Part 1: Principles. (2017). URL: <https://www.iso.org/ru/standard/73172.html>.
4. Žumer V. (2011). Mednarodni standard ISO 15489 in upravljanje dokumentacije v organih javne uprave, gospodarskih družbah, podjetjih in zavodih v Sloveniji. *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*, 10, pp. 113—132.
5. Tur O. M. & Shabunina V. V. (2019). Standarti ISO, prisvyacheni procesam ocifrovuvannya, konversiyi ta migraciyi dokumentiv. Available at: <https://www.academia.edu/download/103293111/189581.pdf>.
6. Kalinicheva G. I. & Romanovskij R. V. (2015). Mizhnarodni standarti u sferi arhivnoyi spravi ta keruvannya dokumentacijnimi procesami: problemi garmonizaciyi v Ukraini. Available at: <http://surl.li/ununy>.
7. Tur O. M. (2011). Oglyad mizhnarodnih normativnih aktiv (standartiv) u sferi informaciyi ta dokumentaciyi. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2011_3_2.

Надійшла до редакції 9 липня 2024 року

ІСТОРИЧНІ РОЗВІДКИ

УДК 02:001(438)-051Пел(092):097](045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2024.8(337).45-50

Тетяна Якубова,
кандидатка історичних наук, наукова співробітниця НБУВ,
e-mail: tanya.yakubova@ukr.net

Ярослав Матвійшин,
кандидат фізико-математичних наук (історія науки і техніки),
професор Міжнародної академії наук у Сан-Маріно,
e-mail: matviyishyn_jaroslav@ukr.net

Професор Віленського університету Міхал Пелка-Полінський: дослідження наукового доробку та книжкових знаків*

Рукописи праць М Пелкі-Полінського зберігаються у фондах Бібліотеки імені Врублевських Литовської академії наук та її електронному каталозі.

Рукопис праці "*Gnomonika*" ([S.l., 18-], 36 p.; шифр: Bendrasis fondas. F.9. Raide P.) — це дослідження (автограф) математика та бібліографа

М. Пелкі-Полінського з питань гномоніки, в якому він пояснює теорію компасів і сонячних годинників, способи їх зображення. Дослідження містить формули та сім креслень.

Рукопис праці М. Пелкі-Полінського "*Spis autorów którzy pisali o plynach*" (1816, 50 p.; шифр: Bendrasis fondas. F.9. Raide P.) є оглядом

* Закінчення. Початок див.: Вісник Книжкової палати. 2024. № 7. С. 44—52.

© Якубова Т, Матвійшин Я., 2024

досліджень руху рідини у 1565—1811 рр. Праця, котру автор надіслав до Віленського університету, містить передмову, хронологічну бібліографію й алфавітний покажчик авторів.

Рукопис праці М. Пелкі-Полінського "*Ogólne zrównania ruchu płynia*" ([1816], 38;[1] p.; шифр: Bendrasis fondas. F. 9. Raide P.) — дослідження щодо порівняння руху рідини, яке містить формули та креслення. У передмові автор зазначив, що це третя праця такої тематики, написана у вільний час і передана до Віленського університету (Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka. Rankraščių katalogas; <http://aleph.library.lt>).

В ЕК Бібліотеки імені Врублевських Литовської Академії наук (The Wroblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences) наявна книга *Poliński, Michał Pelka, 1784—1848. O geodezyi / przez Michała Pelkę Polińskiego, W Wilnie, 1816 (W Wilnie : Druk J. Zawadzkiego), [6], 58 p.* (<https://elibrary.mab.lt/handle/1/24246>).

Книги авторства М. Пелкі-Полінського "*Początki trygonometrii płaskiej*" (W Wilnie : W Drukarni Dyecezalnej u XX Missyonarzów, 1816; "*Początki trygonometrii płaskiej*". W Wilnie : W drukarni B. Neumana, 1828 представлено в електронному каталозі польської цифрової бібліотеки Bialska biblioteka cyfrowa (<http://bbc.mbp.org.pl/dlibra/docmetadata>).

Рукопис "Щоденника" М. Пелкі-Полінського зберігається у фондах Бібліотеки Народової у Варшаві (далі — BN). Цифрову копію розміщено на сайті BN: *Poliński, Michał Pelka (1784—1848). Autor. [Dziennik z lat 1833—1848 i inne materiały]. 1824—1848. Rękopisy. Biblioteka Narodowa. Domena Publiczna. Informacje. 359 s.* (<https://fbc.pionier.net.pl>).

Рукописний польськомовний "Щоденник" М. Пелкі-Полінського за 1833—1848 рр., містить щомісячні власноручні записи вченого на понад 300 сторінках, зокрема історичні матеріали пов'язані з Польщею, Литвою, Україною, відомості про суспільне, політичне, наукове, релігійне життя у Вільно, записи про різні події в Литві та Польщі, очевидцем яких він був, інформацію щодо наукових контактів та особисте листування. У "Щоденнику" також знаходимо опис історичних подій щодо арешту у Вільно 1833 р. співвітчизників після національно-визвольного Листопадового повстання 1830—1831 рр. поляків і литовців. Зосібна, автор писав про заарештованих у Вільно представників польської інтелігенції, переважно освітян, науковців, релігійних діячів. Деяких із них учений знав і підтримував з ними наукові контакти до арештів. Отже, М. Полінський, описавши в "Щоденнику"

трагічні події у Вільно, продовжував свою освітянську та наукову роботу в Литві, контактуючи також і з науковцями, біографії яких були пов'язані з Україною. Про це свідчить, зокрема, запис, датований жовтнем 1833 р., в якому науковець зазначив, що був у П. Грубера — помічника куратора Відділу білоруського та домовився з ним до 10 листопада виправити й укомплектувати папери Комісії шкільної його відділу.

18 березня 1834 р. М. Пелка-Полінський зробив запис у "Щоденнику" про те, що до Вільна прибув П. Кукольник (1804—1848; доктор права Віденського університету, який викладав у Віленському університеті, син професора Замосцького ліцею, західноукраїнського юриста В. Кукольника, який після повернення з Петербурга в Україну брав участь у заснуванні Ніжинського педагогічного інституту. Брат П. Кукольника — письменник Н. Кукольник — уперше зустрівся з Т. Шевченком у Вільно й згодом долучився до викупу українського поета з кріпацтва). 26 березня 1834 р. уміщено запис про лист М. Пелкі-Полінського до декана Навчального округу про належну для вченого платню в 150 рублів від 1 вересня 1834 р. Також 26 березня 1834 р. науковець зробив запис про свій лист щодо різних освітянських і наукових справ, написаний у Вільно до П. Кукольника. Ймовірно, завдяки науковим контактам та листуванню з ним у Вільно М. Пелка-Полінський мав відомості про його брата письменника Н. Кукольника й твори Т. Шевченка, які здобули велику популярність серед польської інтелігенції. Сплеск інтересу до творчості Кобзаря відбувся напередодні повстання 1863—1864 рр., зокрема й у Вільно. Про це свідчать праці польського письменника Л. Совінського (1831—1887) про Т. Шевченка, його переклади віршів поета, видані у Вільно в 1860-х рр.

У березні 1834 р. М. Пелка-Полінський записав у "Щоденнику" відомості про те, що В. Гурський разом зі С. Стубелевичем (йдеться про знаного фізика з Волині) відправлені до Варшави за дорученням губернатора віленського, цивільного радника Дапелямаєра, з листом від М. Новосільцева до Строганова — президента Комісії зі справ внутрішніх.

Цифрова копія книги *Michał Pelka Poliński (1784—1848). Początki trygonometrii płaskiej / przez Michała Pelkę Polińskiego. Wilno : Drukarnia B. Neumana, 1828* розміщена на сайті польської бібліотеки Biblioteka Główna AGH (<http://www.bg.agh.edu.pl>).

Цифрова копія книги М. Пелкі-Полінського "*O Geodezyi*" (Вільно, 1816) із фондів Австрій-

ської національної бібліотеки у Відні містить дарчий напис автора латиною "Caesareae Regiae Bibliothecae dono dat Auctor". (https://books.google.com.ua/books?id=a59bAAAACAAJ&printsec=frontcover&source=gbs_atb&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false).

Дарчий напис автора латиною "Caesareae Regiae Bibliothecae dono dat Auctor" розміщено на титульному аркуші книги *"Początki trygonometrii płaskiej" (W Wilnie : W Drukarni Dyecezalney u XX Misyonarzów, 1816)* із фондів Австрійської національної бібліотеки у Відні. На сторінках книги наявна чорна кругла печатка "KAISERLICHE KOENIGLICHE HOFBIBLIOTHEK". У цій математичній праці М. Пелка-Полінський посилається на підручники Лакруа (Lacroix, Paris, 1810), тригонометрію Каньолі (Cagnoli, переклад італійського автора французькою мовою, 2-ге вид., Париж, 1808). М. Пелка-Полінський також подає короткі відомості з історії тригонометрії (від Птоломея до Ретика), щодо логарифмів та їх застосування, наводить низку практичних задач на застосування тригонометрії (<https://play.google.com/books/reader?id=dW5VAAAACAAJ&pg=GBS.PP2&hl=ru>).

Цифрова копія книги *"Początki trygonometrii płaskiej" (W Wilnie : W Drukarni Dyecezalney u XX Misyonarzów, 1816)* із фондів Баварської державної бібліотеки в Мюнхені містить зображення (на аркуші з текстом про цензурний дозвіл на друкування книги) овальної чорної печатки "Bayerische Staatsbibliothek München" (<http://books.google.com>).

Отже, книги авторства М. Пелкі-Полінського нині зберігаються у фондах великих бібліотек України, Литви, Польщі, Німеччини, Австрії та містять унікальні книжкові знаки, які підтверджують наукові зв'язки вченого. Його книжкові дари європейським книгозбірням мають авторські дарчі написи та свідчать про небайдужість до розвитку наукових зібрань в європейських країнах, зокрема і в Україні.

Висновки. Книги математика, фізика та бібліофіла М. Пелкі-Полінського широко використовували в навчальних закладах, наукових колах, бібліотеках Польщі, Литви, Австрії, Італії, Німеччини, Франції, України. Видання надходили до університетських і публічних бібліотек європейських країн, бібліотеки Вищої Волинської гімназії в Кременці, бібліотеки Університету Св. Володимира в Києві, приватних бібліотек польських та українських науковців, бібліофілів.

Книги М. Пелкі-Полінського, що зберігаються у фондах ЛННБУ, підтверджують той факт, що

наукова спадщина вченого позитивно впливала на світогляд львівських науковців і розвиток математичних, природничих наук у Львові та Галичині.

Академічна та бібліотечна спадщина М. Пелкі-Полінського є цікавою в науковому аспекті, тому її вивчають сучасні дослідники історії науки й історії бібліотечної справи в Україні, Польщі, Литві. У фондах наукових бібліотек зазначених європейських країн зберігаються книги та рукописи М. Пелкі-Полінського, які становлять перспективу досліджень у галузі сучасного книгознавства й історії науки.

Книги авторства М. Пелкі-Полінського з фондів ВБЗІК ІК НБУВ містять унікальні книжкові знаки, атрибуція та вивчення яких дали змогу здобути відомості про наукові та педагогічні вподобання вченого. Книгознавчі відомості щодо видань авторства М. Пелкі-Полінського з фондів ВБЗІК ІК НБУВ зумовили перспективну тему наукових досліджень щодо впливу його праць на викладання математики у Волинському ліцеї в Кременці й Університеті Св. Володимира в Києві, про інтерес науковця до надходження його книг до бібліотеки Волинського ліцею. Проаналізовані книжкові знаки на книгах М. Пелкі-Полінського є джерелом книгознавчої інформації про колекціонування цих видань польськими бібліофілами на теренах України, про надходження книг ученого у фонди бібліотеки Університету Св. Володимира, що позитивно позначилося на викладанні математики й природничих наук у цьому навчальному закладі у ХІХ ст. Книжкові знаки на книгах М. Пелкі-Полінського з фондів ВБЗІК ІК НБУВ також дали змогу здобути книгознавчі відомості про власників видань, побутування цієї літератури на теренах України й Польщі у ХІХ ст.

За результатами дослідження цифрових копій книг та автографів на них М. Пелкі-Полінського зі сторінок інтернет-ресурсів європейських бібліотек здобуто книгознавчі відомості щодо рукописних і книжкових дарів М. Пелкі-Полінського у фонди бібліотек Литви, Австрії, збереження його книг у Баварській державній бібліотеці в Мюнхені, польських книгозбірнях.

"Щоденник" (1833—1848) М. Пелкі-Полінського з бібліотечних фондів ВВ в Варшаві містить відомості щодо українсько-польських наукових і культурних зв'язків у першій половині ХІХ ст., оскільки вчений підтримував контакти з науковцями Віленського університету, які були пов'язані з Україною й захоплювалися творчістю Т. Шевченка.

Перспективою подальших досліджень є вивчення книжкових знаків на виданнях М. Пелкі-Полінського у фондах бібліотек Польщі й України та поглиблене студювання його щоденникових записів, зокрема за 1833—1848 рр.,

щодо контактів з науковцями, діячами культури, біографії яких пов'язані з Україною; визначення ролі цих зв'язків для формування світогляду вченого, впливу його внеску на бібліотечну, освітню, наукову діяльність на українських теренах.

Список бібліографічних посилань

1. Матвішин Я. О. Математик-педагог Юзеф Чех (1762—1810) — перший директор Вищої Волинської гімназії. С. 1—36. URL: <http://academia.edu/37327582> (дата звернення: 4.03.2022).
2. Кравчук Л. Студії професора Віленського університету С. Стубелевича в західноєвропейських наукових школах (1802—1804 рр.). *Питання історії науки і техніки* 2008. № 4. С. 50—58.
3. Sokołowski A. Dzieje porozbiorowe narodu polskiego ilustrowane. Warszawa, 1904. T. 2. Cz. 1. [6]. 532 s.
4. Gloger Z. Pisma rozproszone. 1863—1876. T. 1. Białystok, 2014. Julian Bartoszewicz 1821—1870. S. 432—456. URL: <https://ksiaznicapodlaska.pl/site/gloger/t1/VI.pdf> (дата звернення: 4.03.2022).
5. Dianni J. Trygonometria w polskich pracach matematycznych do końca XIX wieku. *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*. 1974. 19 (2). S. 247—269.
6. Witek A. E. Analiza historyczno-porównawcza języka matematyki z zakresu trygonometrii na podstawie podręcznika Michała Pełki Polińskiego Początki trygonometrii płaskiej z 1828 roku. *Problemy Nauk Stosowanych*. 2018. Tom X. S. 1—12. URL: <https://academia.edu/37205476/mgr> (дата звернення: 4.03.2022).
7. Grębski T. O dziełach matematycznych. S. 1. URL: http://www.tomaszgrebski.pl/viewpage.php?page_id=266ech (дата звернення: 27.03.2022).
8. Czech J. Krótki wykład arytmetyki z tablicami / przykłady rachunkowe zawierającymi. Wilno : J. Zawadzki, 1807. 135 s.
9. Zbiór rękopisów Wiktora Gomulickiego w Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie. *Kwartalnik Historyczny*. 1925. R. XXXIX. Vol. 1. S. 317—321.
10. Matvijišyn J. Tyszkowski K. (1894—1940) en Ivivaj Universitato kaj Ossolineum. S. 113. URL: <https://www.academia.edu/33563063/> (дата: звернення 27.03.2022).
11. Bartnicka K. Człowiek uniwersytetu: Michał Pełka-Poliński (1783—1848). Kariera akademicka ubogiego szlachcica na Uniwersytecie Wileńskim. Część I. *Rozprawy z dziejów oświaty*. 2002. T. XLI (41). S. 75—91.
12. Pełka Poliński M. Początki trygonometrii płaskiej. W Wilnie : W drukarni B. Neumana, 1828. [2]; VII; 98; 60 s.
13. Колесник Е. А. Книжные коллекции Центральной научной библиотеки Академии наук УССР. Киев : Наукова думка, 1988. 113 с.
14. Pełka Poliński M. O Geodezyi. W Wilnie : Drukiem Iózefa Zawadzkiego typografa Imper. Wilen. Uniwer, 1816. 58 s.
15. Pełka Poliński M. Początki trygonometrii płaskiej. W Wilnie : W Drukarni Dyecezalney u XX. Missyonarzów, 1816. 80, [9] s.
16. Жемайтис З. Физико-математические науки в старом Вильнюском университете (1579—1832). *Литовский математический сборник / Lietuvos matematikos rinkinis*. 1962. № 2. С. 289—317.
17. Banionis Juozas. Matematinė mintis Lietuvoje: (istorinė apžvalga iki 1832 m.). Vilnius, 2001. P. 68. URL: <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora> (дата звернення: 4.03.2022).
18. Milinkevičiūtė Daiva. Imperatoriškojo Vilniaus universiteto (1803—1832) profesorių ir adjunktų kolektyvinė biografija: Daktaro disertacija, Humanitariniai mokslai, Istorija ir archeologija H 005. Vilnius, 2020. P. 307—310. URL: <http://file:///C:/Users/%D%A2/Downloads/72291526MAIN> (дата звернення: 4.03.2022).
19. Шендеровський В. А., Кравчук Л. В. З історії розвитку науки про електромагнетизм. С. 169—181. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/3491f154-2b05-4d73-973a-32f7c0ec7101/content> (дата звернення: 28.01.2024).
20. Bieliński J. Uniwersytet Wileński (1579—1831). Tom II. Kraków : Druk W. L. Anczyca i Spółki, 1899—1900. 838 s.
21. Sobieszkańskiego F. M. Bieg życia i prace naukowe Michała Pełki Polińskiego. *Biblioteka Warszawska*. Tom czwarty. Ogólnego zbioru. Tom XXXII. Warszawa : W Drukarni Stanisława Strąbskiego, 1848. S. 173—177.
22. Качур І. Діяльність родини Шліхтинів (1755—1785) у контексті приватного книговидання Львова XVIII століття : монографія-каталог. Львів : ЛННБ України ім. В. Стефаника, 2021. 450 с.
23. Ясіновський Ю. П. Бібліотека Наукового Товариства імені Шевченка у Львові. Енциклопедія історії України: Т. 1: А-В. Редкол.: В. А. Смолій (голова) [та ін.]. НАН України. Інститут історії України. Київ : Наукова думка, 2003. 688 с. С. 1. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S& (дата звернення: 15.06.2024).
24. Ryszard L. Literackie podsumowania polsko-hebrajskie i polsko-izraelskie / red. i oprac. Michał Siedlecki, Jarosław Ławski, posłowie Barbara Olech. Białystok: Katedra Badań Filologicznych "Wschód—Zachód", Wydział Filologiczny Uniwersytetu w Białymstoku, 2014. 256 s.
25. Tarnowska B. (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski). Literatura i pamięć literackie podsumowania Ryszarda Löwa. Archiwum emigracji. Studia — Szkice — Dokumenty. Toruń, 2014, Zeszyt 1—2 (20—21). S. 259—262.

26. Drungilienė G. Pełka-Poliński, Michał (Mykolas Pelka-Polinskis). P. 1—2. URL: <https://elibrary.mab.lt/handle/1/24246> (дата звернення: 18.06.2024).
27. Walczak S. Akademia Wileńska a rozwój polskiej geodezji w latach 1579—1832. Muzeum i Wystaw Stowarzyszenia Geodetów Polskich. Warszawa, 1989. 16 s. URL: https://pbc.gda.pl/Content/65929/Stanislaw_Walczak_Akademia_Wilenska_pdf (дата звернення: 18.06.2024).

Tetyana Yakubova,
PhD of Historical Sciences,
Research Fellow of the Library and Historical Collections Department at VNLU
Yaroslav Matviyshyn,
PhD of Physical and Mathematical Sciences (historian of science and technology),
Professor of the International Academy of San Marino
Vilnius University professor Michał Pełka-Poliński:
research of scientific work and book marks

The article examines the books of Vilnius University professor Michał Pełki-Poliński from the collection of the library of St. Volodymyr University, the collection "Library of the Volyn Lyceum", from the collection of literature in Polish of the department of library collections and historical collections of the Institute of Bibliography of the Vernadskyi National Library of Ukraine. The results of the research of Ukrainian, Polish, and Lithuanian researchers, which contain materials about the scientific activity of Michał Pełka-Poliński, are analyzed and his important role in the development of mathematical science in Lithuania and Poland is emphasized, the influence of his works on the teaching of mathematics in educational institutions of Galicia and Volyn. Information about the scientist's scientific work is provided, his scientific connections with Ukraine are noted. Bibliographical information about books authored by Polinsky from the funds of the Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv. His printed and handwritten works are indicated, his library work, his bibliophile preferences, and collecting achievements are highlighted. Bibliographical and historical information about books from his private library is provided and information about its history is presented. Bibliographical materials on the study and attribution of book marks on the books of Michał Pełka-Poliński are represented.

Keywords: Michał Pełka-Poliński; book marks; attribution; library funds; book culture

References

1. Matviishyn Ya. O. (2024). *Matematyk-pedahoh Yuzef Chekh (1762—1810) — pershyi dyrektor Vyshchoi Volynskoi himnazii*. [Online]. Available at: <http://academia.edu/37327582>. [Accessed 4.03.2022].
2. Kravchuk L. (2008). Studii profesora Vilenskoho universytetu S. Stobulevycha v zakhidnoievropeiskykh naukovykh shkolakh (1802—1804 rr.). *Pytannia istorii nauky i tekhniki*, 4, pp. 50—58.
3. Sokołowski A. (1904). *Dzieje porozbiorowe narodu polskiego ilustrowane*. Warszawa. T. 2. Cz. 1.
4. Gloger Z. (2014). *Pisma rozproszone. 1863—1876. T. 1 Białystok. Julian Bartoszewicz 1821—1870*. [Online]. Available at: <https://ksiaznicapodlaska.pl/site/gloger/t1/VI.pdf>. [Accessed 4.03.2022].
5. Dianni J. (1974). Trygonometria w polskich pracach matematycznych do końca XIX wieku. *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*, 19 (2), pp. 247—269.
6. Witek A. E. (2018). Analiza historyczno-porównawcza języka matematyki z zakresu trygonometrii na podstawie podręcznika Michała Pełki Polińskiego Początki trygonometrii płaskiej z 1828 roku. *Problemy Nauk Stosowanych*. T. X. [Online]. Available at: <https://academia.edu/37205476/mgr>. [Accessed 4.03.2022].
7. Grębski T. (2024). *O dziełach matematycznych*. [Online]. Available at: http://www.tomaszgrebski.pl/viewpage.php?page_id=266ech. [Accessed 27.03.2022].
8. Czech J. (1807). *Krótki wykład arytmetyki z tablicami / przykłady rachunkowe zawierajacemi*. Wilno : J. Zawadzki.
9. Zbiór rękopisów Wiktora Gomulickiego w Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie. (1925). *Kwartalnik Historyczny*. R. XXXIX, 1.
10. Matviijshyn J. (2024). *Tyszkowski K. (1894—1940) en Ivivaj Universitato kaj Ossolineum*. [Online]. Available at: <https://www.academia.edu/33563063/>. [Accessed 27.03.2022].
11. Bartnicka K. (2002). Człowiek uniwersytetu: Michał Pełka-Poliński (1783—1848). Kariera akademicka ubogiego szlachcica na Uniwersytecie Wileńskim. Część I. *Rozprawy z dziejów oświaty*. XLI (41), pp. 75—91.
12. Pełka Poliński M. (1828). *Początki trygonometrii płaskiej*. W Wilnie : W drukarni B. Neumana.
13. Kolesnyk E. A. (1988). *Knyzhnye kolleksyy Tsentralnoi nauchnoi byblyoteki Akademyy nauk USSR*. Kiev: Naukova dumka.
14. Pełka Poliński M. (1816). *O Geodezyi*. W Wilnie : Drukiem Iózefa Zawadzkiego typografa Imper. Wilen. Uniwer.
15. Pełka Poliński M. (1816). *Początki trygonometrii płaskiej*. W Wilnie : W Drukarni Dyecezalney u XX. Missyonarzów.
16. Zhemaitys Z. (1962). Fyzyko-matematicheskye nauky v starom Vylniuskom unyversytete (1579—1832). *Lietuvos matematikos rinkinis*, 2, pp. 289—317.

17. Banionis J. (2001). *Matematinė mintis Lietuvoje: (istorinė apžvalga iki 1832 m.)*. Vilnius. [Online]. Available at: <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora>. [Accessed 4.03.2022].
18. Milinkevičiūtė D. (2020). *Imperatoriškojo Vilniaus universiteto (1803—1832) profesorų ir adjunktų kolektyvinė biografija: Daktaro disertacija, Humanitariniai mokslai, Istorija ir archeologija H 005*. Vilnius. P. 307—310. [Online]. Available at: <http://file:///C:/Users/%D%A2/Downloads/72291526MAIN>. [Accessed 4.03.2022].
19. Shenderovskiy V. A. & Kravchuk L. V. (2024). *Z istorii rozvytku nauky pro elektromahnyetizm*. [Online]. Available at: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/3491f154-2b05-4d73-973a-32f7c0ec7101/content>. [Accessed 28.01.2024].
20. Bieliński J. (1899—1900). *Uniwersytet Wileński (1579—1831)*. Tom II. Kraków: Druk W. L. Anczyca i Spółki.
21. Sobieszczkańskiego F. M. (1848). Bieg życia i prace naukowe Michała Pełki Polińskiego. *Biblioteka Warszawska*. Tom czwarty. Ogólnego zbioru. Tom XXXII. Warszawa: W Drukarni Stanisława Strąbskiego, pp. 173—177.
22. Kachur I. (2021). *Diiialnist rodyny Shlikhtyniv (1755—1785) u konteksti pryvatnoho knyhovydannia Lvova XVIII stolittia* : monohrafiia-kataloh. Lviv: LNNB Ukrainy im. V. Stefanyka.
23. Yasinovskiy Yu. P. (2003). Biblioteka Naukovoho Tovarystva imeni Shevchenka u Lvovi. *Entsyklopediia istorii Ukrainy: T. 1: A-V. Redkol.: V. A. Smolii (holova) [ta in.]*. Kyiv: Naukova dumka. [Online]. Available at: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&. [Accessed 15.06.2024].
24. Ryszard L. (2014). *Literackie podsumowania polsko-hebrajskie i polsko-izraelskie*. Red. i oprac. Michał Siedlecki, Jarosław Ławski, posłowie Barbara Olech. Białystok: Katedra Badań Filologicznych "Wschód—Zachód", Wydział Filologiczny Uniwersytetu w Białymstoku.
25. Tarnowska B. (2014). *Literatura i pamięć literackie podsumowania Ryszarda Löwa*. Archiwum emigracji. Studia — Szkice — Dokumenty. Toruń, Rok 2014, Zeszyt 1—2 (20—21) pp. 259—262.
26. Drungilienė G. (2024). *Pelka-Poliński, Michał (Mykolas Pelka-Polinskis)*. [Online]. Available at: <https://elibrary.mab.lt/handle/1/24246>. [Accessed 18.06.2024].
27. Walczak S. (1989). *Akademia Wileńska a rozwój polskiej geodezji w latach 1579—1832*. Muzeum i Wystaw Stowarzyszenia Geodetów Polskich. Warszawa. [Online]. Available at: https://pbc.gda.pl/Content/65929/Stanislaw_Walczak_Akademia_Wilenska_pdf. [Accessed 18.06.2024].

Надійшла до редакції 6 липня 2024 року

УДК 94(37):355.233]:001.891](045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2024.8(337).50-52

Микола Олійник,

кандидат історичних наук,

доцент кафедри медіакомунікацій, інформаційної та книжкової справи
Інституту медіатехнологій та поліграфії НУ "Львівська політехніка",

e-mail: kolja4791@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1103-9707>

Особливості теоретичного навчання давньоримських військових

Мета статті. Дослідити специфіку навчання вищих офіцерів римської армії пізньюреспубліканського періоду та раннього принципату. Окреслити особливості вивчення військової теорії старшим командним складом легіону, а також довести ймовірну наявність спеціалізованих бібліотек у римської еліти, які склалися з творів військової літератури грецьких і римських авторів. **Методологія дослідження.** Використано такі методи: порівняльний, аналізу, синтезу та аналітичного аналізу. **Наукова новизна** дослідження полягає в тому, що вперше комплексно розглянуто проблему військової освіти у Стародавньому Римі. Зокрема, проаналізовано особливості вивчення теорії військової справи не лише представниками вищого військового командування — вихідцями із нобілітету, а також і "новими людьми" (*homines novi*) — представниками вершницького стану (*equites*). **Висновки.** Доведено, що вищі офіцери не були анальфабетами у військовій справі й доволі успішно виконували поставлені завдання і на адміністративній ниві, і на полі бою. Визначено, що до кола обов'язків вищого офіцерського складу римської армії, зокрема воєначальників, окрім знань та умінь із галузі військового мистецтва, входило й розуміння психології простих вояків і мистецтво красномовства (риторики). Останнього набували здебільшого не з досвіду, а завдяки вивченню творів грецьких ораторів і філософів.

Ключові слова: посібники; професійність; римська армія; офіцери; полководець; *viri militares*

Постановка проблеми. У середовищі дослідників тривалий час точаться суперечки щодо професійності середніх і вищих офіцерів давньоримського війська, їхньої компетенції як військо-

вих спеціалістів, насамперед командувачів і штабів (легати квестори, трибуни й префекти). Є припущення, що вже тоді вони могли використовувати посібники з військової організації (окрім збе-